

Prethodno saopštenje

UDK 616.98:578.834]:364.32

DOI 10.7251/SVR2122071K

OSIGURANJE KAO POTENCIJALNI FINANSIJSKI INSTRUMENT SOCIOEKONOMSKE ZAŠTITE – POSLJEDICE PANDEMIJE COVID-19

Kristina Kuzmanović¹

Goran Kalinić²

Saša Kalinić³

Apstrakt: Svjetska ekonomska scena suočena je sa posljedicama zdravstveno-ekonomske krize nastale usljed aktuelne pandemije virusa Covid-19. Pojava progresivnog virusa ukazala je na ključne nedostatke u spremnosti da se suočimo sa mogućom pandemijom te su zakazale mreže socioekonomske sigurnosti i globalne saradnje. Veliki broj ljudskih žrtava i ogromni ekonomski gubici jasno ukazuju na sve veći značaj upravljanja rizicima, naročito katastrofalnim, među koje spada i rizik pandemije. Sektor osiguranja stavljen je na težak test, kao mogući instrument zaštite od ostvarivanja budućih rizika iako je pored mnogih privrednih segmenata izuzetno pogođen donešenim mjerama i posljedicama aktuelne pandemije. Predmet rada je analiza uticaja pandemije Covid-19 na globalnu ekonomiju, trend rasta postojećih i pojava novih rizika kao posljedice pandemije i njihov uticaj na sektor osiguranja, uključujući osvrt na negativne i pozitivne pojave na tržištu te izazove i mogućnosti. Cilj rada je da se ukaže na ulogu osiguranja kao potencijalnog finansijskog instrumenta socioekonomske zaštite u postpandemijskom periodu. Nakon prvog talasa kratkoročne recesije koja je usljedila kao odgovor na epidemiološke mjere, svjetska ekonomija suočava se sa popratnim rizicima čije djelovanje će trajati i u narednom periodu. Pojava velike nezaposlenosti, finansijskih gubitaka, socijalnih i zdravstvenih posljedica zahtijeva novi, inovativni pristup u kome djelatnost osiguranja može da ima važnu ulogu, zaštitničku ulogu, kroz više aspekata.

Ključne riječi: *Covid-19, osiguranje, socio-ekonomska zaštita, rizik pandemije*

1 Nezavisni univerzitet Banja Luka, Ekonomski fakultet

2 Nezavisni univerzitet Banja Luka, Ekonomski fakultet

3 Nezavisni univerzitet Banja Luka, Ekonomski fakultet

1. UVOD

Pandemija novim korona virusom (COVID-19), koja je još uvijek aktuelna, dosegla je globalne razmjere i pretenduje da postane i najrazornija ekonomska kriza u posljednjih 100 godina. Posljedice pandemije daleko su razornije i štetnije nego što se to čini u prvi mah jer po ugledu na samu pojavu, dolaze u ciklusima. Ne zanemarujući poražavajuću činjenicu da je jedna od najvećih globalnih zdravstvenih kriza u toku koje je prema dosadašnjim podacima preko 3 miliona ljudskih žrtava i oko 161 milion slučajeva zaraze (Worldometer), katastrofalne posljedice djeluju i to u obliku razornih ekonomskih reperkusija. Razlog tome je nastojanje vlada velikog broja država da kontrolišu širenje virusa, te olakšaju funkcionisanje opterećenog državnog zdravstvog sistema uvođenjem restriktivnih mjera poput fizičke distance, zabrane kretanja, minimiziranja privrednih aktivnosti, do potpunih blokada. Težak zadatak da se uskladi stabilnost i održivost zdravstvenih sistema sa ekonomskim posljedicama i socijalnim tenzijama. Specifičnost ove krize ogledala se u naglim kretanjima agregatne ponude s jedne strane, te agregatne tražnje s druge strane. Uslužne djelatnosti su u određenom periodu ograničene ili potpuno obustavljene, dok su u nekim slučajevima obustavljene i proizvodne djelatnosti što je dovelo do sinhronizovanog pada kako tražnje tako i ponude roba i usluga, te se oslonac tražio u digitalnoj infrastrukturi. Rezultat je smanjena zaposlenost, proizvodnja i produktivnost, investicije itd. Nažalost, pojava progresivnog virusa ukazala je na ključne nedostatke u spremnosti da se sučimo sa mogućom pandemijom, zakazale su mreže socioekonomske sigurnosti, a dosadašnje „iluzije“ o globalnoj saradnji poprimile su negativnu konotaciju. Svijet će zbog povećanja nezaposlenosti dobiti milione novih siromašnih, a zbog otežanog obrazovanja tokom pandemije, kriza će se negativno odraziti i na kvalitet ljudskog kapitala (Svjetska banka, 2020a i b).

Iako je pandemija imala globalni uticaj na sve privredne sektore, nije na svakog uticala podjednako odnosno neke grane privrede su imale i pozitivne efekte. Šansu za pozitivan trend rasta ima, recimo, High-tech industrija koja je i u prethodnih nekoliko godina bila jedna od vodećih industrija u svijetu. Nastavak procesa digitalizacije, robotizacija te velika tražnja za proizvodima savremene tehnologije dovoljno govore o tome. Međutim, pandemija je imala snažan uticaj na druge sektore. Aktuelna situacija dokaz je velike neizvjesnosti i pojave novih rizika koji su svakodnevica savremenog funkcionisanja te ne čudi podatak da je među onima koji su najviše pogođeni istom, sektor osiguranja. Osiguravači

su dvostruko pogođeni: kao preuzimači rizika i kao poslovni subjekti u opštem smislu. Kao katastrofalan, rizik pandemije, sam po sebi, prijete da naruši njihov finansijski položaj, ali i povećava izloženost svim drugim rizicima (aktuarskim, tržišnim, kreditnim) koji ugrožavaju njihovo poslovanje (Kočović J, Rakonjac-Antić T, Koprivica M, 10). Primjetno je da mali broj osiguravača pokriva rizik od pandemije barem kada su u pitanju neživotna osiguranja. Opet, za borbu sa rizikom pandemije i rizicima koji su eskalirali u toku same pandemije, osiguravači su možda jedini izvor ekspertize i kompetentan profesionalni kadar koji može da mjeri i modeluje rizik odnosno da da svoj doprinos u daljim postupcima. Dubljim analizama i uprkos velikoj izloženosti riziku i najavi razorne ekonomske krize, svjetske analitičke agencije predviđaju rast ukupne vrijednosti ovog sektora na globalnom nivou. U tom slučaju, postavlja se pitanje da li djelatnost osiguranja može da doprinese ublažavanju socioekonomskih posljedica izazvanih pandemijom virusa COVID-19?

U radu će se najprije ukazati na uticaj pandemije na ekonomiju te pojavu novih ili rast postojećih rizika koji su uticali na globalnu ekonomsku scenu, zatim će se analizirati uticaj pomenutih rizika na sektor i djelatnost osiguranja. Rezultati analize detaljnije će objasniti ekonomsku i socijalnu ulogu osiguravajuće djelatnosti u periodu koji nam slijedi.

2. UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA EKONOMIJU

Pandemija novog korona virusa Covid-19 koji se krajem 2019.godine pojavio u gradu Vuhan (kin. 武汉, Wūhàn) u centralnoj Kini zvanično je proglašena 12.marta 2020.godine od strane Svjetske zdravstvene organizacije. Do juna 2020.godine virus je zahvatio 213 zemalja odnosno teritorija (World Health Organisation, 2020). Donošenjem restriktivnih mjera, kojima su vlade većine država nastojale spriječiti širenje virusa i njegovo negativno dejstvo po zdravlje stanovnika i održivost zdravstvenog sistema, rezultiralo je ekonomskim kolapsom. Ne postoji način da se precizno utvrdi kolika ekonomska šteta će nastati kao posljedica pandemije iako su se ekonomisti širom svijeta složili oko mišljenja da će efekti na globalnu ekonomiju biti izuzetno negativni. Padom globalnog BDP-a za 4,5% premašena je prvobitna procjena prema kojoj je predviđen pad od 2,9%. (Szmigiera M., 2021.) Gledano u brojkama, globalni BDP u 2019.godini procijenjen je na oko 87,55 biliona USD, prema tome pad privrednog rasta od 4,5% iznosi 3,94 biliona USD. Ekonomsku štetu prouzrokovanu pandemijom uglavnom je okarakterisala

сманјена потражња, било за робом или услугама. Сманјенјем потражње, прекидом или минимизирањем пословања, трговине, дистрибуције, дошло је до пада произвођње и броја запослених у многим привредним гранама. Један од најбољих примјера динамике узрочно-послједићних ефеката пандемије огледа се у дјелатности пружања услуга. Узмимо за примјер сектор туризма који је један од најтеже погођених сектора. Услјед доношења мјера о огранићавању кретања и путовања туристиче агенције нису могле да послују, те се сманјила потражња за њиховим услугама. Након немогућности путовања, авио компаније или компаније које се баве превозом путника биле су присилјене на оптимизацију трошкова што даље резултира рецимо отпуштањем радне снаге. Осим тога, мјере забране кретања сманјиле су потребу за нафтом или аутомобилима, што је доказ да су послједице пандемије напрасно лаћано урушаваље готово све привредне дјелатности. Као резултат томе су и примјетна банкротства. До половине 2020.године изгубљено је 495 милиона радних мјеста, што чини 14% цијелокупне радне снаге на свијету (The Global Risks Report 2021, 17). Према подацима Свјетске банке пандемија је довела до пада дохотка по становнику у више од 90% земаља у развоју, што је милионе вратило у сиромаштво. У више од четвртине ових земаља, очекује се да ће пандемија избриати најманје 10 година добитка по дохотку, по глави становника, у око двије трећине, предвиђа се да ће приходи по становнику до 2022. године бити нижи него што су били 2019.године (World Bank Group (2020c), 6). Негативан тренд глобалног сиромаштва неповојно утиће на дугороћни раст продуктивности и инвестирање док ће манјкавост неприлагођеног образвоног система угрозити будући људски капитал.

Ипак, постоје и позитивне индиције у даљим прогнозама према којима се до краја 2021.године очекује раст глобалног БДП-а и то од 6%, док се за 2022.годину предвиђа благи пад на 4,4% (World Economic Outlook, 13). Овакве прогнозе условно су повезане са нормализацијом финансијских услова која ће услједити уколико се настави убрзана вакцинација становништва, кореkcија фискалних система држава односно додатне подршке држава у борби са пандемијом али и даљег прилагођавања новонасталом наћину живота и пословања. САД су покренуле механизам квантитативног попуштања са снижавањем каматних стопа на нивоу у распону од 0 одсто до 0,25 одсто и повећањем масе новца у оптицају кроз откуп активе (hartија од вриједности) за 700 милијарди долара. Енглеcка банка, такође је сманјила ниво каматних стопа на 0,1 одсто. Европска централна банка одлучила је да повећа масу новца у оптицају кроз инвестирање у имовинске и дућничке финансијске инструменте у Еврозони у износу од 750 милијарди евра (Nјегомир, V. Осигураваћи под утицајем „perfектне олује“).

Upravljanje rizicima, u periodu koji nam predstoji, biće od ključnog značaja za održanje globalne ekonomske stabilnosti.

2.1. Rizici sa tendencijom rasta

Iznenadna pojava virusa i njegovo naglo širenje, uticalo je na dosadašnje rizike sa kojima se svijet suočavao, a za koje postoje mehanizmi upravljanja ili je aktuelan proces kreiranja mehanizama upravljanja. Kada se govori o uticaju na rizike, preciznije rečeno, misli se na prioritetni poredak, jer su neki od njih “eksplozirali” u prethodnoj godini te je djelovanje po pitanju istih bilo gotovo nemoguće. Sve ostale nedaće s kojima se savremeni svijet suočava, samo su na čekanju, po pitanju našeg odgovora na njih. Daleko od toga da su nestale. Allianz je u ovogodišnjem izvještaju o rizicima analizirao trend kretanja rizika u odnosu na prethodnu godinu u kome je prikazan očekivan pomak određenih rizika koji su pod uticajem pandemije “buknuli” i trenutno imaju tendenciju rasta.

Tabela 1. Top 10 rizika u 2021. godini

Rank		Procenat	2020	Trend
1	Prekid u poslovanju	41%	2 (37%)	↔
2	Pandemija	40%	17 (3%)	↔
3	Cyber napadi	40%	1 (39%)	↔
4	Tržišne promjene	19%	5 (21%)	↔
5	Promjene u zakonskim regulativama	19%	3 (27%)	↔
6	Prirodne katastrofe	17%	4 (21%)	↔
7	Požari, eksplozije	16%	6 (20%)	↔
8	Promjene makroekonomskog ambijenta	13%	10 (11%)	↔
9	Klimatske promjene	13%	7 (17%)	↔
10	Politička nestabilnost i nasilje	11%	11 (9%)	↔

Izvor: Allianz Global Corporate & Specialty (<https://www.agcs.allianz.com/content/dam/onemarketing/agcs/agcs/reports/Allianz-Risk-Barometer-2021-Appendix.pdf>)

Covid-19 trio

Od 2016. godine prekid u poslovanju je rizik broj 1 iako je pojava Covid-19 pandemije prvi katastrofalni događaj koji je pogodio modernu, povezanu globalnu ekonomiju. Kompanije širom svijeta susrele su se sa činjenicom da usljed prekida u njihovom poslovanju mnogi problemi uključujući i lanac snabdijevanja ne mogu imati pokriće, te su

prisiljeni da smišljaju alternativne načine očuvanja poslovanja odnosno kreiranje primjenjivih operativnih strategija kojima bi u budućnosti ojačali korporativne slabosti. Rizik **prekida u poslovanju** danas je osim sa rizikom pandemije uslovljen i sa mnogim drugim rizicima, poput rizika klimatskih promjena, političkih nemira, prirodnih katastrofa, nezaobilaznih cyber napada itd. Čini se da je poslovanje u današnjim, savremenim uslovima, gotovo samo po sebi rizik.

Primjetan je logičan skok **rizika izbijanja pandemije** koji je sa 17.mjesta dospio na 2.mjesto što je veliki pomak (isti rizik 2016. godine bio je na 19.mjestu). Sudeći prema istorijskim podacima, pojava pandemije je uobičajena, ali ne tako česta pojava, koja će se neminovno ponavljati i u budućnosti. Niz je faktora koji idu u prilog pojavi novih bolesti, s obzirom na narušavanje životne sredine, trošenje neobnovljivih prirodnih resursa, velike koncentracija zagađenosti vazduha i vode, s jedne strane i rast populacije, siromaštva i migracija, s druge strane. Pretpostavlja se da će usljed ovih dejstava vremenski period između pandemija biti sve kraći, što dodatno povećava rizik koji sa sobom nosi negativne posljedice po zdravlje ljudi, socijalni mir, problem sa radnom snagom i mnogim mjerama za suzbijanje pandemije.

Pojaва pandemije i donošenje mnogih restriktivnih mjera, prvenstveno zabrane kretanja, ubrzala je pojavu novih tehnologija i digitalnih inovacija. Povećan je protok informacija putem interneta i veliki broj kompanija je uskladio poslovanje u trenutnoj situaciji tako što je digitalizovalo neke svoje poslovne operacije. Digitalizacija može da poveća transparentnost u lancu snabdijevanja i omogući organizacijama da reaguju brže i bolje, ali je ujedno i ozbiljna prijetnja za prekid poslovanja ukoliko bi se desio ciber napad ili tehnički kvar. (Pachov,G. Allianz Risk Barometer 2021,12) Dakle, iako je time prolongiran negativan uticaj pandemije, jer je poslovanje funkcionisalo barem na niskim nivoima prihvatljivosti, ujedno je i otvorilo put za **rizik sajber kriminala** koji je među najaktuelnijim rizicima savremenog življenja.

Dalje kretanje rizika, dugoročno, gotovo je nemoguće precizno predvidjeti. Međutim, učesnici Svjetskog ekonomskog foruma smatraju da su među najvećim rizicima vjerovatnoće u sljedećih deset godina: ekstremno vrijeme, uticaj klimatskih promjena i štete po životnu sredinu pod uticajem ljudi; kao i koncentracija digitalne snage, digitalna nejednakost i neuspjeh digitalne zaštite. Među najvećim rizicima od uticaja naredne decenije zarazne bolesti su prvo mjesto, slijedi neuspjeh u klimatskim akcijama i drugi ekološki rizici, zatim rizici od oružja za masovno uništenje, krize za život, dužničke krize i rizici od kvara IT

infrastrukture. (The Global Risks Report 2021, 7). S obzirom da su rizici predmet funkcionisanja djelatnosti osiguranja te da su osiguravajuća društva institucije čija je ekspertiza upravljanje istim, smatralo bi se da je logično rješenje i pozitivan ishod u borbi sa rizicima upravo pokrivenost osiguravajućim zaštitom. Međutim, da li je sektor osiguranja dovoljno kapitalno stabilan i osposobljen da se nosi sa posljedicama izazvanim pandemijom Covid-19?

3. UTICAJ PANDEMIJE VIRUSA COVID-19 NA SEKTOR OSIGURANJA

3.1. Negativne pojave i posljedice

Posljedice koje je pandemija Covid-19 imala na djelatnost osiguranja odrazile su se na nekoliko segmentata poslovanja osiguravajućih društava – zastoji u poslovanju i problem sa radnom snagom odnosno zaposlenima, komplikacije sa uslugama prema klijentima, te poteškoće sa investicionim portfeljima. Covid-19 na sektor osiguranja uticao je direktno i to zdravstvenim šokovima (porast mortaliteta i morbiditeta), i indirektno odnosno finansijskim šokovima (veći rasponi kredita, potencijalno rašireni rejtingi, niže kamatne stope i niže cijene akcija). Finansijski uticaj pandemije često je mnogo veći od direktnog uticaja na zdravlje, jer čak i relativno blagi napadi mogu imati veliki ekonomski uticaj (Divya K., Mu Yang S., 2020.). Rizici koje sa sobom donosi pandemija ugrožavaju solventnost i profitabilnost osiguravajućih društava kroz uticaj na njihove obaveze, imovinu, ali i na tražnju za proizvodima osiguranja (Kočović J, Rakonjac-Antić T, Koprivica M, 12). U slučaju ostvarivanja nekih, maločas pomenutih rizika, iznos odštetnih zahtjeva može eskalirati do granica koje predviđena akumulirana sredstva osiguravača ne mogu pokriti, a dosta upitna može biti i uloga reosiguravača u tom slučaju. Sve to ne ide u prilog likvidnosti osiguravača te se u portfelje, u niskom procentu, uvode nove vrste pokrića za rizik pandemije. Osiguravajuća društva su finansijske institucije i dio su privrede kao i mnogi drugi subjekti, te su pretrpjela već pomenute finansijske gubitke zbog povremenih prekida kontinuiteta poslovanja, smanjenog priliva kapitala odnosno naplaćenih premija, isplate odštetnih zahtjeva i nepovoljnih ekonomskih uslova za plasman investicija ili gubitak prihoda od ranijih investicija. Najveći iznosi, kada su odštetni zahtjevi u pitanju, očekuje se u okviru osiguranja od prekida rada te zdravstvenih odnosno životnih osiguranja ali i po pitanju drugih vrsta neživotnih osiguranja (putno, osiguranje događaja, osiguranje od sajber kriminala itd.). Predviđa se

da će usled pandemije Covid-19 svjetsko tržište osiguranja pretrpeti gubitke od oko 203 milijarde USD od čega se, prema procjenama, 107 milijardi USD odnosi na premije, a ostatak od 96 milijardi USD na gubitke investicionih portfelja koji su preuzeti nakon izbijanja pandemije. (Statista, 2021).

3.2. Prilike

Pored srednjoročnog uticaja ekonomske krize praćene restriktivnom monetarnom politikom i niskim kamatnim stopama koje doprinose pojavi inflacije veće od predviđene, sektor osiguranja ima priliku za potencijalni rast, između ostalog, kroz nekoliko prilika:

- **Raste svjesnost o rizicima:** Iznenadnom pojave pandemije i posljedicama koje su usljedile, dolazi do izražaja suštinska vrijednost upravljanja rizicima i osiguravajuće zaštite. Djelovanje rizika od pandemije svakako neće biti moguće potpuno nadoknaditi, međutim, svijest o potrebi ove vrste zaštite raste i to naročito kada se radi o poslovnom segmentu koji je podložan finansijskim rizicima i inovacijama nikako ne zanemarujući i socijalni uticaj ove pojave.
- **Ubrzana digitalna transformacija:** Usljed mjera socijalne distance i potpunih zatvaranja, ubrzan je proces digitalizacije poslovanja i svakodnevnog djelovanja kako bi svijet nastavio koliko je moguće da funkcioniše. Proizvodi iz portfelja osiguravača koji su vezani za savremene informacione tehnologije i elektronsko poslovanje dobiće dodatno na značaju što bi moglo uticati na još veći trend rasta ove vrste osiguravajućeg proizvoda.
- **Vrhunac globalizacije i paralelnih lanaca snabdijevanja:** Globalna ekonomije je u posljednjih godinu dana bila na „testu izdražljivosti“ usljed smanjenja ili potpunog prekida poslovanja, trgovine i razmjene. Predviđa se da će potreba za sigurnošću, kada je u pitanju kontinuitet u poslovanju, biti naročito akcentovana u periodu nakon pandemije. Isto tako, postoji vjerovatnoća rasta potražnje za osiguravajućm proizvodima koji pokrivaju veliki portfelj rizika u oblasti industrije bilo koje vrste. Kako se očekuje, oporavak globalne ekonomije u narednih 5 godina uslovno će rasti kamate a samim tim i visina prinosa od premija. (Swiss Re (2020a), 9)

3.3. Trend predviđanja kretanja tržišta osiguranja

Tržišta osiguranja izdržala su prošlogodišnju recesiju bolje nego što se u početku očekivalo. U prvoj polovini 2020.godine došlo je do značajnog pada, naročito u razvijenim tržištima nakon čega se veoma kratkom roku osjetio primjetan trend rasta. S druge strane, sada je gotovo izvjesan ukupni globalni rast od 3,6% u 2021. i 2022.godini, uz tendenciju i daljeg rasta, posebno u komercijalnim linijama, što ubrzava oporavak tržišta. Prognozira se da će se ukupne globalne premije životnih osiguranja ove godine i dalje smanjivati za 4,5%, ali će se i snažno oporaviti do godišnjeg rasta od 3% u naredne dvije godine. Trend kretanja ukupne premije neživotnih osiguranja imaće rast za oko 3% i u 2021. i u 2022. godini, predvođene naprednom Azijom i SAD-om, gdje će tržište komercijalnih osiguranja povećati premije. Kina će ostati tržište s najbržim rastom sa premijama koje se povećavaju za oko 10% godišnje u naredne dvije godine, uglavnom zahvaljujući snažnom zdravstvenom poslovanju. Na ostalim tržištima u razvoju bilježiće se ukupni rast premije od gotovo 4% godišnje.(Swiss Re (2020b))

McKinsey predviđa da će do 2025. godine globalni korporativni prihodi dostići 185 biliona dolara a da će globalna premija neživotnih osiguranja do 2025. godine dostići 4 biliona dolara.(Marović, B., Njegomir, V., Bikicki, T., 38)

Tabela 2. Trend kretanja globalne premije (%) životnih i neživotnih osiguranja

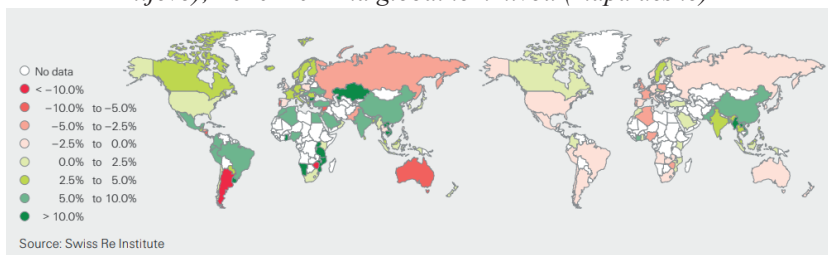
Tržišta	Life					Non-life					Total				
	2019	'09-18	2020E	2021F	'20-21F	2019	'09-18	2020E	2021F	'20-21F	2019	'09-18	2020E	2021F	'20-21F
Razvijena	1.3%	0.6%	-8%	2%	-3%	2.7%	2.6%	-1%	3%	1%	2.1%	1.6%	-4%	2%	-1%
U razvoju	5.6%	6.5%	0%	7%	3%	7.7%	7.7%	3%	7%	5%	6.6%	7.1%	1%	7%	4%
Globalno	2.2%	1.5%	-6%	3%	-2%	3.5%	3.2%	0%	3%	2%	2.9%	2.4%	-3%	3%	0%

E = procjena F = predviđanje

Izvor: Swiss Re Institute, Sigma No.4/2020

Prema podacima istraživanja koje je ComprarAcciones.com analizirao i objavio, globalna industrija osiguranja početkom 2020. godine vrijedila je 6,1 bilion USD. Istraživač predviđa da će do 2025. rasti sa 3,5% složene godišnje stope rasta (CAGR) na 7,5 biliona USD.(San Juan, N., 2021.)

Slika 1. Ukupni realni rast premije, 2019. (mapa svijeta lijevo); 2020–2021 na globalnom nivou (mapa desno)

Izvor: Swiss Re Institute, Sigma No.4/2020

Posljedice su uveliko na snazi i sektor osiguranja je donekle platio cijenu njihove implikacije, kako se pojava virusa Covid-19 smatra jednim od najštetnijih događaja u istoriji djelatnosti osiguranja. Neophodno je dalje djelovanje kako bi se ukupan privredni rast nastavio kretati uzlaznom putanjom. U prošloj godini procenat učešća djelatnosti osiguranja u ukupnom globalnom BDP-u iznosio je 3,1% što je blagi porast u odnosu na 3% iz 2016.godine. (Insurance information institute) Sektor osiguranja nedvojmljivo ima značajnu ulogu u doprinosu rasta vrijednosti ukupne globalne ekonomije. Osiguranje decenijama unazad ima značajnu socijalnu funkciju u održavanju privredne i društvene stabilnosti jednog društva. Uloga osiguranja je specifična a pojavom pandemije dodatno je probuđena svijest o značaju upravljanja rizicima i pronalasku metoda da se ekonomija i stanovništvo zaštite od budućih pojava rizika pandemije ali i posljedica drugih katastrofalnih rizika. Na osiguravačima je da osmisle nove načine modelovanja rizika kroz ponudu savremenih proizvoda u svojim portfeljima.

4. OSIGURANJE KAO FINANSIJSKI INSTRUMENT SOCIO-EKONOSKE – IZAZOVI I MOGUĆNOST

Uprkos značajnom napretku na proširenju socioekonomske zaštite u mnogim djelovima svijeta, ljudsko pravo na socioekonomsku sigurnost još uvek nije realnost za veći dio svjetske populacije. Samo 45 procenata globalne populacije je efektivno pokriveno barem jednim vidom socio-ekonomske zaštite, dok preostalih 55 odsto, čak 4 milijarde ljudi je još uvijek nezaštićeno. (International Labour Office, 2017, 27) Pojavom pandemije, ova vrsta zaštite sve više dobija na vrijednosti ali je razotkrila i nesavršenosti u upravljanju socijalnim rizikom što dalje implicira da je neophodno kreiranje novih strategija i inovativnih proizvoda, ali i finansijske involviranosti osiguravača kao adekvatnih

investitora. Negativan primjer je socijalno osiguranje SAD-a koje se suočava sa velikim gubicima jer već decenijama troškovi premašuju planirane prihode. Hitnost za akcijama povećala se usljed smanjenja zaliha socijalnog fonda, te se predviđa da će se isprazniti do 2035.godine (zavisno od krajnjeg ekonomskog uticaja pandemije Covid-19). Prema tome socijalno osiguranje moći će pokriti samo oko 75-80% predviđenih naknada. (Munnell Alicia H., 2020.) S druge strane, prema istraživanju Deloitte agencije, pozitivan primjer dali su kineski osiguravači koji su toku pandemije preuzeli niz mjera koje uključuju finansijske donacije, donacije medicinskog materijala i opreme, besplatno osiguranje, proširenje polisa osiguranja i njihove pokrivenosti, nadogradnju usluga potraživanja, proaktivno rješavanje problema za korisnike osiguranja i usluge zdravstvenog upravljanja poput daljinske dijagnoze i liječenja. Kroz ove odgovore industrija osiguranja pokazala je svoju vrijednost kao “amortizera” i “stabilizatora” socijalnih rizika. Dakle, uticaj osiguravajuće zaštite u mnogome zavisi od razvijanja osiguranja, širenja djelovanja i prilagođavanja njegove osnovne funkcije – zaštite, bilo finansijske ili socijalne.

Kreiranje novih proizvoda u savremenim, promjenljivim uslovima življenja je izazov ali industrija osiguranja može doprinijeti sveobuhvatnijem rastu privrede, širenjem svog digitalnog dosega jer sve više ljudi koristi digitalne kanale za svoje svakodnevne potrebe. Analitika podataka pomoći će osiguravačima da razumiju potrebe kupaca i omogućice im pružanje prilagođenijih i pristupačnijih ponuda. Pristupom finansijskoj kompenzaciji prema potrebi, domaćinstva i preduzeća mogu bolje izdržati gubitke, što povećava otpornost jačanjem osnovne sposobnosti ekonomije da apsorbuje šokove.(Swiss Re Group, 2020.) Važnu ulogu, svakako, ima količina kapitala koju osiguravajuće kuće posjeduju. Iako su prethodni stress testovi koje je sprovela **EIOPA** (Evropsko nadzorno telo za osiguranje i strukovno penzijsko osiguranje) krajem 2019.godine, rezultirali činjenicama da je sektor osiguranja kapitalno stabilan da iznese troškove odštetnih zahtjeva u slučaju ostvarenja šok rizika, nije za očekivati da sav teret posljedica ovih rizika iznesu osiguravači i reosigurači. Ukoliko se ne koriste disperzijom rizika, postoji mogućnost ugrožavanja njihovog opstanka jer gubici za veoma kratko vrijeme mogu da prerastu njihove tehničke rezerve i kapital. Moguće rješenje nalazi se u kooperaciji sektora osiguranja i države odnosno podjela adekvatne ekonomske pomoći za pokriće posljedica pandemije po prihvatljivim cijenama zaštite. To bi značilo da je neophodno resetovati regulatorne i operativne okvire kako

bi se omogućilo veće učešće privatnog kapitala, među kojima spada i kapital osiguravača, u realnoj ekonomiji. Sličan primjer primjenjen je krajem 2019.godine, na samom početku pandemije, u okviru politike kineskih vlasti koja je promovisala kooperaciju sa sektorom osiguranja kroz prodaju proizvoda osiguranja koji su povezani sa virusom Covid-19. Kineski osiguravači kreirali su polise osiguranja koje su pokrivalе štete nastale usljed prekida poslovanja ali do određenog limita. Učešće lokalne vlasti u subvencionisanju iznosilo je od 50% do 70%, što je znatno smanjilo cijenu koštanja ovog pokrića i mogućnost preduzećima da kupe istu. (Fitch Ratings, 2020.) Ovde je riječ o tržištu sa izuzetno visokom stopom rasta, što vjerovatno odraz kreiranja kvalitetne regulatorne i poslovne politike države, ali kada su u pitanju nerazvijena tržišta poput primjera radi, Bosne i Hercegovine, sama partnerstva nisu dovoljna. Takvo tržište ima izuzetno nizak procenat kulture osiguranja, nizak životni standard i samo po sebi je nerazvijeno, te su potrebne dodatne mjere radi produktivnog efekta udruživanja države i sektora osiguranja a u vezi saniranja posljedica pandemije. U slučaju nerazvijenih tržišta, neophodna je zakonska obaveza kupovine polise osiguranja od rizika pandemije. Osim regulatora, država bi imala i finansijsku ulogu u okviru koje bi subvencionisala dio premije kroz razne poreske olakšice kojim bi korisnici ove vrste osiguranja, osim zaštite, imali mogućnost da višak sredstava ulažu u privrednu aktivnost.

Na globalnom nivou, najveća mogućnost osiguravajuće djelatnosti je kreiranje proizvoda koji su direktno vezanih za tzv. rizik zatvaranja. Ukoliko bi postojala zakonska uslovljenost u okviru poslovanja kompanija, po osnovu koje bi se morao izdvajati određen iznos kapitala kojim bi se upravljalo rizikom zatvaranja. Čak i najmanje izdvajanje ovih sredstava dalo bi na značaju ulozi osiguravajućeg sektora. Recimo, povećanje prihoda kompanija za samo 1% bilo bi jednako povećanju globalnih premija neživotnih osiguranja za 50%. (Marović, B., Njegomir, V., Bikicki, T., 2020, 38) Izvjesnost da će ovakav ili sličan proizvod zaživjeti je gotovo sigurna, s obzirom da kompanije poučene skorim dešavanjima, žele da zaštite kontinuitet u poslovanju i planirane prihode ograđujući se od budućih rizika. Za zaštitu od rizika pandemije čije posljedice trpimo već je kasno, predstoji period kreiranja novih načina upravljanja rizicima radi preventivnog djelovanja i umanjenja uticaja rizika koji će u budućnosti ugrožavati ekonomske i socijalne elemente društva.

5.ZAKLJUČAK

Posljedice, , zavisile su od socijalnog i ekonomskog stanja društava prije i u toku same pandemije. Bez obzira na visinu BDP-a pandemija Covid-19 pronašla je slabosti u svakom sistemu što je rezultiralo naglim i visokim padom ukupnog BDP-a čak više od predviđenog što dokazuje da je čak i kratkoročno predviđanje nepouzđano u uslovima visoke neizvjesnosti, kakva u slučaju novonastale globalne situacije. Način poslovanja, odnosi na tržištu i prioritete pod uticajem su potpune transformacije u čemu djelatnost osiguranja kroz nekoliko prilika i mogućnosti može proširiti dosadašnju ulogu u ekonomiji. Moguće je da se određene regulative izmijene, u smislu njihove nametljivosti te bi sektor osiguranja pred sobom imao zadatak da buduće proizvode kreira na principu „koliko novca toliko vrijednosti“, koji bi bili usmjereni na potrebe kupaca ali sa mnogo jačom reputacijom nego što je to bio slučaj do sada. Na taj način bi se, u zavisnosti od nivoa razvijenosti tržišta, jačalo povjerenje postojećih i potencijalnih osiguranika u osiguranje kao mehanizam zaštite. U nerazvijenim tržištima, taj proces i sama uloga sektora osiguranja u jačanju ekonomije, kroz zaštitu u kapitalne investicije, neophodno je zasnivati na mnogo opširnijoj analizi i studiji te će to biti tema izučavana u okviru buduće doktorske teze.

Na globalnom nivou, sektor osiguranja je „zatečenost“ pandemijom Covid-19 relativno brzo prevazišao donošenjem odgovarajućih mjera i stabilnim kapitalnim rezervama što kroz rad potvrđuju analize kretanja ukupnih premija sa tendencijom daljeg rasta. Očekivan je sporiji rast životnih osiguranja za razliku od neživotnih, kako se i predviđa u narednih nekoliko godina, usljed smanjena tražnje za ovim proizvodima, varirajuće cijene koštanja polisa zbog promjene kamatnih stopa i trenutne smanjene platne sposobnosti osiguranika. Međutim, i ovaj segment osiguravajućeg sektora bilježi rast, pretpostavljamo, i dosta izvjesniji ukoliko osiguravači širom svijeta prilagode svoje proizvode rizicima koji zahtijevaju mnogo širi pristup. Interesantno je da tržišta u razvoju imaju dosta optimističniji period daljeg rasta zbog njihove dinamičnosti i prilagodljivosti, za razliku od razvijenih tržišta koja su sudeći po brojkama dosta teže podnijela krizu prouzrokovanu pandemijom Covid-19. U svakom slučaju, rast globalne ekonomije i razvoj industrije osiguranja u međuzavisnoj su vezi. Velika šansa da se ubrza proces oporavka ekonomije, leži upravo u privatno-javnim partnerstvima, što se pokazalo pozitivnim na primjerima u radu koji se tiču odgovora na pandemiju od strane kineskih vlasti i sektora osiguranja. U tom slučaju, zakonska obveznost za neke proizvode

osiguravajuće zaštite, je neophodna. Države bi bile prinuđene da regulišu poreske politike i dodatno subvencionišu pokrića za ostvarene premije odnosno da podrže investicionu politiku u okviru ključnih privrednih aktivnosti. S druge strane, sektor osiguranja bi imao zadatak da takvu politiku približi društvu uz ekspertsku podršku i dosadašnje iskustvo u upravljanju rizicima. Ovakva vrsta osiguravajuće zaštite bi, osim socijalne sigurnosti, osigurala i veći nivo finansijske stabilnosti i dodatnog novčanog obrta u privredi, jer bi osiguranci akumulirana sredstva koja su do sada bila „crni fond“ mogli da investiraju u razvoj. Dakle, iako ovakva tema zahtijeva dosta opširnije i dublje analize, kroz rad smo došli do zaključka da je djelatnosti osiguranja zasigurno jedan od potencijalnih instrumenata u zaštiti društva i ekonomije u periodu koji nam slijedi. Sam sektor osiguranja će čini se dobiti na značaju zbog prirode djelatnosti i uslova u kojima funkcioniše savremeno društvo, kako onih na koje može da utiče tako i sve više onih na koje ne može da utiče. Najbrži način da se osigura zaštita svakako je uz saradnju sa državom. Međutim, da li će politički pritisci i budući regulatorni okviri omogućiti i prepoznati model javno-privatnog partnerstva ili nekakvog drugog modela koji uključuje osiguravajuću zaštitu, kao jedno od sredstava zaštite globalne ekonomije? Od odgovora na ovo pitanje će jednim dijelom zavisiti spremnost društva i ekonomije na sve buduće pandemije ili nepogode koje nas čekaju u budućnosti.

INSURANCE AS A POTENTIAL FINANCIAL INSTRUMENT OF SOCIOECONOMIC PROTECTION - THE CONSEQUENCES OF THE COVID-19 PANDEMIC

Kristina Kuzmanović

Goran Kalinić

Saša Kalinić

Abstract: The world economic scene is facing the consequences of a short-term health and economic crisis caused by the current Covid-19 pandemic. The emergence of the progressive virus has pointed to key shortcomings in the readiness to face a possible pandemic, and networks of socio-economic security and global cooperation have failed. The large number of human casualties and huge economic losses clearly indicate the growing importance of risk management, especially catastrophic, including the risk of a pandemic. The insurance sector has been put to a severe test, as a possible instrument for protection against future risks, although in addition to many economic segments,

it has been extremely affected by the adopted measures and the consequences of the current pandemic. The subject of the paper is the analysis of the impact of the Covid-19 pandemic on the global economy, the growth trend of existing and emerging risks as a result of the pandemic and their impact on the insurance sector, including negative and positive market developments and challenges and opportunities. The aim of this paper is to point out the role of insurance as a potential financial instrument of socioeconomic protection in the post-pandemic period. After the first wave of short-term recession that followed in response to epidemiological measures, the world economy is facing accompanying risks whose effects will continue in the coming period. The emergence of high unemployment, financial losses, social and health consequences requires a new, innovative approach in which the insurance activities can play an important role, a protective role, through several aspects.

Keywords: Covid-19, insurance, socio-economic protection, pandemic risk

LITERATURA

1. 2021 *Global Insurance Outlook Transforming the business to be more agile, digital and customer-centric*. EY. 2021.
2. Allianz Risk Barometer, Identifying the major business risks for 2021
3. Deloitte analysis (2020). *Extraordinary service COVID-19 and China's Insurance Industry*. February 2020.
4. Divya K., Mu Yang S. (2020). *The impact of COVID-19 on insurers*. 20 June 2020. Dostupno na: <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-insurers> (12.5.2021.).
5. Fitch Ratings (2020). *Business Interruption Insurance Poses New Risks to Chinese Insurers*. April 2020, dostupno na: <https://www.fitchratings.com/research/insurance/business-interruption-insurance-poses-new-risks-to-chinese-insurers-16-04-2020> (15.5.2021.) <https://www.iii.org/publications/a-firm-foundation-how-insurance-supports-the-economy/driving-economic-progress/contribution-to-gdp> (19.5.2021.)
6. Insurance information institute, Contribution to GDP, dostupno na:
7. International Labour Office (2017). *World Social Protection Report 2017–19: Universal Social Protection to Achieve the Sustainable Development Goals*. Geneva: International Labour Organization.
8. Kočović J., Rakonjac-Antić T., Koprivica M. (2020). Rizik pandemije – prijetnja ili šansa za djelatnost osiguranja?, *Evropska revija za pravo osiguranja*. Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2-2020.
9. Szmigiera, M. *Impact of the coronavirus pandemic on the global economy - Statistics & Facts*. May 2021., dostupno na: <https://www.statista.com/topics/6139/covid-19-impact-on-the-global-economy/#dossierSummary> (7.5.2021.).
10. Marović, B., Njegomir, V., Bikicki, T. (2020). Novi i izmjenjeni rizici i štete uslovljene razvojem osiguranja i reosiguranja – globalni i regionalni aspect. *31. Susret osiguravača I reosiguravača*. Sarajevo: 2020.

11. Marović, B., Njegomir, V. (2015). Osiguravajuća društva u ulozi institucionalnih investitora. 26. *Susret osiguravača i reosiguravača*. Sarajevo: 2015.
12. Munnell Alicia H. (2020). Social insurance is the best way to save —now more than ever. *Future of Social Insurance_ Insights from the Pandemic*. September 2020, str. 33.
13. Njegomir, V. (2020). *Osiguravači pod uticajem „perfektne oluje”*. Broj 4, 2020, dostupno na: <https://www.svijetosiguranja.eu/osiguravaci-pod-uticajem-perfektne-oluje/> (10.5.2021.).
14. Reida E. G.(2017). *Principles od Risk Management and Insurance*. London: Pearson.
15. San Juan, N. (2021). *Global Insurance Industry to Grow at 3.5% CAGR to \$7.5 Trillion by 2025*. April 2021, dostupno na: <https://compraracciones.com/blog/2021/04/28/global-insurance-industry-to-..grow-at-3-5-cagr-to-7-5-trillion-by-2025/> (7.5.2021.)
16. Shaw G., Baumann N.(2020). *2021 insurance outlook Accelerating recovery from the pandemic while pivoting to thrive*. 3 December 2020. dostupno na: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/financial-services/financial-services-industry-outlooks/insurance-industry-outlook.html> (12.5.2021.).
17. Shaw G. (2020). Potential implications of COVID-19 for the insurance sector. *Deloitte Insights*, 2020.
18. Statista Research Department (2020). *Global losses for insurance industry due to COVID-19 outbreak, by type 2020*, dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/1117220/covid-19-global-insurance-losses/> (3.5.2021.).
19. Swiss Re Group (2020). *Global insurance markets set to rebound with China leading recovery*. Zurich, 11 Nov 2020. Dostupno na: <https://www.swissre.com/media/news-releases/nr-20201111-sigma-7-2020.html> (15.5.2021.)
20. Swiss Re Institute (2020a). World insurance:riding out the 2020 pandemic storm, *Sigma 4*.
21. Swiss Re Institute (2020b), Rebuilding better Global economic and insurance market outlook 2021/22, *Sigma 7*. November 2020., dostupno na: <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2020-07.html> (12.5.2021.)
22. World Bank Group (2020a). *References Reversal Fortune. Poverty and Shared Prosperity 2020*.
23. World Bank Group (2020b). *Human Capital in the Time of COVID-19. The Human Capital Indeks 2020 update*.
24. World Bank Group (2020c). *Global Economic Prospects*. January 2021, posjećeno: (8.5.2021.).
25. World Economic Forum (2020). *COVID-19 Risks Outlook: A Preliminary Mapping and its Implications*. May 2020.
26. World Economic Forum (2021). *The Global Risks Report 2021. 16th Edition*, January 2021.

27. World Economic Outlook (2021). *Managing Divergent Recoveries*. Full text, April 2021.
28. Worldometer, dostupno na: <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (9.5.2021.).

